

Szlovákok Napja Bakonycsernyén

Hollerné Racskó Erzsébet

A Dél-Alföld és Nógrád után közös vándorünnepünkkel a bakonyi dombvidékre érkeztünk – mondta köszöntőjében *Hollerné Racskó Erzsébet*, az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke. Mindez a nemzetiségi önkormányzati rendszer működésének 30. évében és pontosan három évszázaddal azután történik, hogy az első szlovák családok itt letelepedtek. *Bakonycsernye* község *Jásd*, *Öskü* és *Szápár* mellett a dunántúli szlovák nyelvsziget része, amely Fejér és Veszprém vármegyében található. A község területén fennmaradt legrégebbi emlékek az újkőkorból származnak. A *Csernye* név a szláv *černy* – fekete – szóból 1341-ben került először említésre. A török pusztítás idején a Közép-Dunántúl falvai elnéptelenedtek. Bakonycsernyét *Nyitra* és *Trencsén* vármegyéből származó szlovák evangélikusok népesítették be újra 1724–1726 között. A *Zichy* gróffal aláírt letelepedési szerződés többek között hároméves adómentességet, szabad mozgást és vallásszabadságot garantált. Később számos magyar is megtelepedett a faluban, így a szlovák és a magyar nyelvet párhuzamosan használták. A fő megélhetési forrás a különféle mesterségek – takács, ács, asztalos, kerékgyártó, kosárkészítő – mellett a mezőgazdaság, a szarvasmarha-tenyésztés, az erdőgazdálkodás és a szőlőművelés volt. Az első világháború után sok csernyei ment el az óceánon túlra, a jobb élet reményében. Az ország iparosodásának éveiben a falu lakói az újonnan nyílt közeli bányákban találtak munkát. A második világháborúig, illetve az 1946–1947-es lakosságcsereig a szlovák nyelvhasználat érintetlen volt a településen. A háború utáni lakosságcsere során hétszáznyolcvan költöztek Csehszlovákiába és negyvenen érkeztek a helyükre. A szlovák nyelvet használók száma azóta folyamatosan csökken.

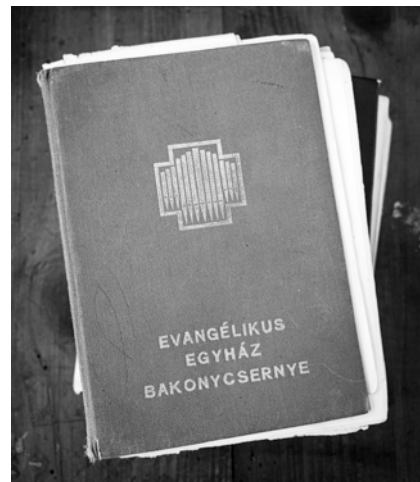
Az itt élő maroknyi szlovák gondosan őrzi kulturális örökségét. 1974-ben, amikor a falu alapításának 250. évfordulóját ünnepelte, *Vás Lajos* neves népdalkutató kezdeményezésére *Pávakört* hoztak létre. Kezdetben tizenhárman alkották az énekkart. Tagjai kizárólag nők voltak, akik úgy döntöttek, hogy összegyűjtik, feldolgozzák és megtanulják a helyi szlovák dalokat. Idővel a tagok száma nőtt, férfiak is csatlakoztak az énekesekhez. Az elmúlt fél évszázad során a csernyei szlovák hagyományok legfőbb őrzőjévé, hordozójává váltak.

Az 1994-es első nemzetiségi – akkori szóhasználat: kisebbségi – önkormányzati választásokon Bakonycsernyén is megalakult a szlovák önkormányzat, amely a szlovák hagyományok megőrzését és a szlovák nyelv ápolását tűzte ki fő célul. A történelmi emlékek védelme érdekében húsz éve létrehozták a *Szlovák Közösségi Házat*, amely a Magyarországi Szlovákok Kulturális Intézete Bakonyi Regionális Központjának is otthont ad. A ház a szlovák közösség tagjainak találkozóhelyeként is szolgál.

Ünnepeink minden évben alkalmat adnak arra is, hogy olyan csoportokat és egyéneket ismerjünk el, akik hozzájárultak a szlovák nyelv és a szlovák kultúra megőrzéséhez Magyarországon. Nagy szerencse, hogy nemzetiségünk gazdag olyan személyiségekben, akik környezetükben a szlovák kulturális és közösségi élet motorjai. Itt és most említést kell tennünk egy olyan személyiségről, aki évtizedeken át meghatározta a helyi szlovák életet. *Szabó János* volt a helyi szlovák önkormányzat első elnöke. Az ő kezdeményezésére jött létre a Szlovák Közösségi Ház, amelyet 2001-ben kezdtek építeni. Ekkor még kevesen álmodoztak hasonló intézményekről, és bár a nemzetiségi intézményrendszer építésének jogi alapjai már léteztek, a pénzügyi feltételek, a források még hiányoztak. Nagy ünnep volt a bakonyi szlovákság számára a ház húsz évvel ezelőtti átadása, amelyre a kormány képviselő-

inek jelenlétében került sor. Szabó János azonban nem a nemzetiségi önkormányzatban kezdett el szlovák területen tevékenykedni. Évekig a már említett kórus vezetője is volt, és amikor nem sikerült elérnie, hogy a helyi iskolában elinduljon a szlovák nyelvoktatás, megszervezte, hogy a faluból származó gyerekek, köztük a sajátjai is, beiratkozzanak a budapesti szlovák iskolába. Ezzel a tetteivel biztosította, hogy legyen, aki folytatja a megkezdett munkát, hiszen egyik fia jelenleg a kórus és a helyi szlovák önkormányzat élén áll. A budapesti szlovák gimnázium által felnevelt fiatal nemzedék érdeme a szlovák nyelvoktatás elindítása a szomszédos Jásd község iskolájában, ahol szlovákiai vendégtanár is dolgozik. Azt hiszem, ez a legszebb köszönet Szabó János évtizedes, kitartó munkájáért, és biztos vagyok benne, hogy most mosolyogva néz le ránk.

Kedves vendégeink, kedves magyarországi szlovákok!

Sikeresen lezajlott nemzetiségi önkormányzati választás után vagyunk. Köszönöm mindenkinek, aki bekapcsolódott a választásokba, akár jelölőszervezet képviselőjeként, akár jelöltként, akár választóként. A választási eredmények alapján, a népszámlálás tavalyelőtti kedvezőtlen számai ellenére, továbbra is majdnem minden településen lesz választott testületünk, ahol eddig szlovák nemzetiségi önkormányzat működött. Néhány hét múlva véget ér a mostani választási időszak, és megkezdődik a következő ciklus a szlovák önkormányzatok életében.

Az a nem könnyű feladat vár ránk, hogy értékeljük az elmúlt 30 év tapasztalatait, a legutóbbi népszámlálás eredményeit, és kijelöljük a további utat.

Ma azonban ünneplünk és örülünk a bakonyi szlovákoknál együtt töltött pillanatoknak!

Paulik Antal, a magyarországi szlovákok országgyűlési szószólójának köszöntője

Köszöntöm Önöket, akik egy év elteltével újra összegyűltek, hogy közösen ünnepeljék meg az évnek e fontos napját, a magyarországi szlovákok ünnepét. Mint minden évben, most is hazánk összes szlovákok által lakott régiójából eljöttek, Békéstől Veszprém vármegyéig. És mint mindig, most is melegünk van. Azért, ahogyan azt már sikerült megállapítanom, a jelenlévők örülnek, hogy találkozhatnak, a távol maradtak pedig majd irigylik, hogy mi itt lehettünk.

Már megszokhatták, hogy közösségünk évenkénti országos találkozásán áttekinthetem az eltelt év legfontosabb eseményeit. 2024 választási év volt Magyarországon, úgyhogy az önkormányzataink és egyesületeink tevékenysége az elmúlt hónapokban a választások elő- és a választók felkészítésére összpontosult. Hiszem, hogy az itt jelenlévők mindannyian, családjaikkal elmentek szavazni, és érvényes szavazatot adtak le a helyi, megyei szlovák önkormányzatok tagjelöltjeire, ahogyan az Országos Szlovák Önkormányzat Közgyűlése tagjaira is. Úgy gondolom, ezért mindannyiuknak köszönetet kell mondanom innen, a Magyarországi Szlovákok Napjáról is.

A választások előkészítése során többször elgondolkodtam azon, mit hozott számunkra tulajdonképpen a nemzetiségi önkormányzati rendszer? Természetesen ez összefügg az első szlovák önkormányzatok létrejöttének harmincadik évfordulójával is. Nem tudom, hányan emlékszünk azokra az időkre, amikor még nem voltak választott testületeink a városainkban és falvainkban. Ugyanakkor nagyobb létszámú táncsoportjaink és kórusaink működtek, amelyek lakóhelyükön nemegyszer aktívabbak voltak, mint néhány ma működő önkormányzat. Többször is beszéltem már arról, hogy az első nemzetiségi választásokat úgy éltem meg, mintha a szervezeteinknek fejét vették volna,

hiszen lényegében az első szlovák önkormányzatokat közösségeink legcselekvőbb tagjai hozták létre. Hogy ezzel a véleményemmel nem voltam egyedül, azt egyebek mellett az a tény is bizonyítja, hogy például a magyarországi németek az első országos önkormányzat létrejöttét követően feloszlatták országos szervezetüket. Mi ezt nem tettük meg, ami azután, az akkor hatályos kisebbségi törvény első átfogó módosítását követően előnyösnek is bizonyult. Mint arra bizonyára emlékeznek, azóta a nemzetiségi önkormányzati képviselőjelölteket a bíróságon bejegyzett jelölőszervezetek állítják.

De térjünk vissza az eredeti kérdéshez: milyen előnyöket hozott nekünk az új rendszer a korábbi időszakhoz képest? Nos, személy szerint azt gondolom, hogy a *leglényegesebb az érdekképviselő lehetőség helyi, megyei és országos szinten, törvény által biztosított jogok alapján*. Hiszen azelőtt, amikor még nem voltak nemzetiségi választások alapján létrejövő képviselői szervezeteink, a nemzetiségi jogok sem voltak sehol sem rögzítve. Az eredmények lényegében attól függtek, hogy hogyan tudnak együttműködni szervezeteink, illetve többnyire azok egy-egy aktív tagja az államigazgatás különböző szintjeinek szerveivel. Semmi sem volt biztos, semmi sem volt garantált. Támogatást igényelni szlovák programokhoz vagy intézmények létrehozására irreális, elképzelhetetlen volt. És most nézzünk körül itt, mai helyszínünkön! Sátrak állnak körben, ahol az Országos Szlovák Önkormányzat által létrehozott és működtetett intézmények mutatkoznak be. Ezek többségükben már évtizedes múlttal büszkélkednek, és mély gyökereket eresztettek a településeinkben. Ezenkívül látjuk azt is, hogy már a helyi szlovák önkormányzatok is vesznek át vagy alapítanak kulturális vagy oktatási intézményeket. Nem állítom, hogy az alapítást vagy átvételt követően a szlovák intézményekben minden automatikusan könnyű és problémamentes lesz, de fokozatosan érkeznek támogatások, amelyek segítségével lehetséges ezek fenntartása, infrastrukturális megújításuk és általános működtetésük.

Az intézményi rendszer megléte mellett ugyanakkor továbbra is nagyon érzékelhető nemzetiségünk körében az az igény, hogy személyesen is találkozassunk. Ezt érzékeltem a választásokat megelőző programokon, de más eseményeken is. Az emberek egyszerűen nem találtak ki még jobb lehetőséget az eszmék, gondolatok cseréjére. A modern világ ugyan hozott jó néhány, a távkapcsolatok létrehozására is alkalmas eszközt, azért ezek azt az érzést, amikor két, egymáshoz közelálló ember találkozik, nem tudták kiváltani. Ezért is örülök, hogy ennyien eljöttek a mai ünnepre, ahol egyrészt a bakonycsérnyeiiek eldicsekedhetnek azzal, amit a szlovákok itteni letelepedése óta eltelt háromszáz, illetve az önkormányzatiság harminc éve alatt elértek, másrészt pedig Önök, a programok résztvevői, elbeszélgethetnek, folytathatják azokat a beszélgetéseket, amelyek egy éve *Nézsán* az akkori ünnepen félbeszakadtak.

A 200 éves evangélikus templomban, az ökumenikus áhítatot követően került sor az Országos Szlovák Önkormányzat díjainak átadására. Kitüntetést vehettek át:

Nemzetiségünkért Díj

Berényi Jánosné Lami Mónika

Püspökhátvanban született, lelkes népművelő és folklorista, a szlovák népszokások, népdalok, népmesék gyűjtője, *Lami István* gyermeke, így már kora gyerekkorától olyan környezetben nevelkedett, ahol a szlovák nemzetiségi élet dominált.

A budapesti szlovák gimnáziumi, majd a váci tanulmányai befejeztével óvónői végzettséget szerzett. A kisgyermek nevelésének szentelte az egész életét. Már gyermekkorától szívesen rajzolt és festett. Az áttörés 2005-ben következett be, amikor édesapja, *Lami István* felkérte, hogy a *Čarovné husle* című szlovák nyelvű mesekönyvét illusztrálja. Azóta festi főleg a népi szokásvilágot, népviseleteket, természetet és a falusi életet megörökítő képeit.

2006-os nyugdíjba vonulása óta önálló néprajzi kutatásokat végez, az ezekből származó ihletet is képek és üvegek megfestésére használja. Néprajzi kutatásai eredményeit három kétnyelvű könyvben adta közre, mindegyik a Galga mente szlovákok lakta településeinek szokásvilágát, népviseletét és hímzsmintáját mutatja be.

Berényi Jánosné naiv festő, képeit már több helyen, például a Budapesti Szlovák Intézetben és az Országos Idegennyelvű Könyvtárban is kiállították. Fontos kiemelni a püspökhátvani kulturális és közösségi élet megszervezésében végzett munkáját is. A szlovák népművészet, konkrétan a népzene iránt érzett szeretetét a fia és az unokája is örökölték, akik alapító tagjai a Csibaj Banda népi együttesnek.

Berényi Jánosné Lami Mónika munkásságát és műveit a magyarországi szlovákok többsége ismeri, sőt nemcsak ismeri, hanem tanul és merít belőlük.

Onodi Daniela

Pozsonyban született, ott is érettségizett, majd a Színművészeti Főiskolán film- és televíziós dramaturgia, forgatókönyvírás szakon végzett. 1975-ben feleségül ment *Onodi Istvánhoz*, és tanulmányai befejezése után Budapestre költözött. 1976-ban megszületett a lánya, *Petra*, 1979-ben a fia, *András*. 1982-ben szerződött a Népszínházhoz, majd családjával a Német Demokratikus Köztársaságba költözött.

Magyarországra való visszatérése után, 1986-ban a *Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségénél* helyezkedett el. Azóta a szlovák

kultúrának, különösen a magyarországi szlovák színházi hagyományok felelevenítésének szenteli munkáját.

Először a Szövetség kulturális referenseként dolgozott, majd az országos nemzetiségi önkormányzatok megalakulása után, 1995-től az Országos Szlovák Önkormányzatnál. 1997-ben megalapította a *Vertigo Szlovák Színházi Együttest*, amely vezetésével, *Vertigo Szlovák Színház* néven 2003-ban az Országos Szlovák Önkormányzat intézményévé vált. 2008 óta dolgozik igazgatóként, de más területen is tevékeny. Forgatókönyvíróként együttműködött a Szlovák Televízióval és a Szlovák Rádióval, szakértőként, szerzőként a mai napig együtt dolgozik a magyarországi szlovák médiával. Nyelvi szerkesztőként részt vett a *Náš kalendár* több évfolyamának összeállításában, s fordítóként és műsorvezetőként dolgozott a Magyar Rádió Külföldi Műsorok Főszerkesztőségében.

A Vertigo Színházban gyermekeknek és felnőtteknek szóló több irodalmi előadás dramaturgia és szerzője. Kezdeményezője és támogatója a magyarországi szlovák gyermekszínháznak. Szlovák filmszemináriumokat szervez Budapesten és Szegeden, színhátszó táborokat Szlovákiában. A magyarországi szlovák amatőr színházi hagyományok felelevenítése mellett nevéhez fűződik a Vertigo hivatásos társulatának életre hívása is. Az ő szervezésében valósulnak meg a „*Gyerekek a gyerekeknek*” és az „*Együtt a színpadon (és azon kívül)*” című színhátszó szemlék. Ami számunkra a legfontosabb, hogy a Vertigo Szlovák Színházzal folyamatosan járja az országot, a legkisebb falvakba is elviszi a szlovák szót, és ő örül a legjobban, ha a közönség a megfelelő pillanatban felnevet vagy elhallgat, bizonyítva, hogy a szlovák nyelv még él a magyarországi szlovákok között.

Rezeda Díszítőművészeti Szakkör – Nagybánhegyes

A Nagybánhegyesi Szlovák Hagyományörző Egyesület Rezeda Díszítőművészeti Szakköre 2013-ban alakult meg. Céljuk Nagybánhegyes hagyományos tárgyi kultúrája egyik legjobban megőrzött szegmensének ápolása.

A kör tagjait elsősorban a családi örökség ösztönözte, hiszen díszített textildarabok szinte minden bánhegyesi háztartásban fennmaradtak. A helyi mellett az egész dél-alföldi szlovák enklávéból származó mintákra és technikákra támaszkodtak, új technikákat pedig a Kárpát-medencei interetnikus kapcsolatok kínáltak.

Elgondolásuk, hogy a hagyományos, sajátos hímzőművészetet kortárs használati tárgyakra és ruházati kiegészítőkre is alkalmazzák, amely célkitűzés összhangban van az „*Élő Népművészet*” elnevezésű országos mozgalommal. Mivel a hímzőkör tagjai ennek a mozgalomnak a szellemében dolgoznak, rendszeresen részt vesznek különböző képzéseken, tanácskozásokon, és kihasználják a mentorálási, tanácsadási lehetőségeket is. Ezeken a szakmai eseményeken módszertani ismereteket szereztek arról, hogyan lehet a régi minták eredetiségét, hitelességét meghatározni, s miként lehet azokat kreatívan a ma használt textíliákhoz igazítani. Munkáikat országos versenyekre küldik, ahol azokat szakemberek bírálják el. Számos díjat hoztak haza ezekről a kiállításokról.

A legértékesebb elismeréseik közé tartozik az a díj, amelyet a díszített textíliák országos konferenciáján nyertek, amelyen bemutatták az alföldi szlovákok főkötő-kollekcióját. A gyűjtemény számos magyarországi szlovák településen, valamint külföldön, Szlovákiában és Horvátországban is sikert aratott.

A nagybánhegyesi asszonyok munkáit „keresztöltéses technikával hímzett ruházati kiegészítő textíliák”, „nagybánhegyesi szövésminták alkalmazása hímzésben” és „jellegzetes alföldi mintákkal és techni-

kákkal díszített szakrális textíliák” témákban értékelte a bírálóbizottság, kiemelve a bánhegyesi motívumokat. Munkáikat bemutatták egyebek mellett *Lakitelken*, a Nemzeti Múvelődési Intézetben, *Budapest*-*ten*, a Hagyományok Házában és a Múcsarnokban, valamint *Békéscsaban*, a Békés Megyei Népművészeti Egyesület konferenciáin. A Rezeda Díszítőművészeti Szakkör tagjai a nagybánhegyesi szlovák közösség legaktívabbjai, a munka, amelyet a helyi szlovák hagyományos kultúra megőrzése érdekében végeznek, példaértékű. Munkájukkal itthon és külföldön egyaránt hozzájárulnak a nagybánhegyesi szlovákok jó hírnevének terjesztéséhez. A Rezeda hímzőkör asszonyainak tevékenysége erősíti a szlovák közösség összetartozását, erősíti nemzetiségi identitásukat, rámutatva hagyományos tárgyi kultúránk értékeire.

Lami István-díj

Maglódi Kacamajka Városi Néptáncgyűttes

Az együttesnek, amely négy csoporttal működik, közel hetven fő aktív táncosa van. A főiskolások, egyetemisták mellett tagjai a *Vermesy Péter Művészeti Iskola* végzősei is, akiknek már életformájukká vált a néptánc, amit szeretnének folytatni, tudásukat bővíteni, noha az iskola falai közül már kinőttek.

Az annak idején betelepített szlovák lakosság leszármazottai között akad még, aki érti és beszélő őseik nyelvét, van köztük aktív viseletkészítő, öltöztető, mesélő, pék, keramikus, zenész és más alkotó is, akiktől a fiatalok igyekeznek eltanulni mélyen gyökerező tudásukat.

A város kulturális életének szerves részeként maradt fenn néhány archaikus, részben viseletes szokás, mint a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére is felkerült pünkösdi zöldágazás és templomdíszítő hagyomány, amelyet az 1700-as évek legelején betelepített szlovák evangélikus családok hoztak magukkal, vagy a szüreti felvonulás és bál, a tollfosztás, a farsangi bál, a húsvéti szokások.

Az együttes tagjai a többi civil szervezettel együttműködésben rendszeresen részt vesznek a városi rendezvényeken mind rendező-lebonyolító, mind előadó szerepkörben. Céljuk a maglódi szlovák táncok és hagyományok továbbörökítése, illetve falujuk népviseletének megőrzése. Táncrendjükben megtalálható a férfi „cifruválás”, a mars, a lassú csárdás és „csupkálás”. Saját tánc kultúrájuk mellett az egyesületi csoportok szívesen elmélyülnek más vidékek táncincisében is. Igyekeznek ellátogatni azokra a helyszínekre, ahonnan a választott táncanyag származik, hogy azt annak környezetében, a helyi emberekkel ismerkedve, autentikus helyzetben tanulhassák meg.

Az utóbbi években – közel maximális pontszámmal – Kiváló minősítést szereztek a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség által megrendezett országos minősítésen, valamint Arany minősítést érdemelték ki Szarvason, a „*Vo víre tanca – Táncforgatag*” Magyarországi Szlovák Hagyományörző Csoportok és Táncgyűttesek Országos Minősítő Seregszemléjén. Ennek fődíjaként augusztusban sikerrel képviselték a hazai szlovákokat a 25. *MFSF Jánošíkov dukát* fesztiválon Csehországban.

A délután szabadtéri kulturális programjában felléptek: a Budapesti Szlovák Iskolaközpont diákjai, az Ecséri Zeleny Veniec Néptáncscsoport, a szarvasi Tessedik Táncgyűttes, Ponyikai Petra és Fehér Pálné vonyarci lakodalmas dalokkal, a Püspökhatvani Népi Együttes, a Lipa Szlovák Folklóregyüttes és a Rozmaring Asszonykórus (Rudabányácska).

Fuhl Imre, Kiss-Kohut Andrea és Trenka Erika felvételei

Színes képszeállításunk a hátsó borítón látható.